

Anton LUSKOVIČ¹

Fenomen dobrovoljstva slovenskih fantov v I. svetovni vojni ter dnevniški zapiski z bojišč

V članku, ki je posvečen dvema področjema iz življenja vojakov v I. svetovni vojni, želim predstaviti usodne odločitve slovenskih fantov, ki so se, prepričani v idejo slovanstva, odrekli mladosti, družinam, domu in kot »dobrovoljci«² odšli na bojišča velike vojne.

Prav tako članek predstavlja dnevniške zapiske neznanega vojaka s Primorske, ki ga je pisal v ruskem vojnem ujetništvu.

I. Uvod

Na prelomu 19. stoletja so zavedni Slovenci izgubljali vero v možnost sožitja v nemški absolutistični Avstriji. Narodno rešitev so videli v jugoslovanski ideji, ki je zahtevala, da se Slovenci, Hrvati in Srbi osvobodijo tuje nadvlade in se združijo v lastni državi.³

Posebej močno revolucionarno vrenje se je okrog leta 1900 začelo med slovenskimi visokošolci, ki so študirali v Pragi in so bili Masarykovi učenci. Nova struja je bila narodno-radikalna in je hitro pridobivala somišljenike na Dunaju in v Gradcu. Izdajali so časopise, ki so propagirali jugoslovansko idejo. Slovenski srednješolci so v Ljubljani ustanovili tajno organizacijo, ki se ji je pridružilo tudi narodno-radikalno dijaštvo. Izdajali so skupno glasilo Preporod, zato so jih imenovali preporodovci, ki jim je Oton Župančič posvetil pesem Kovaška, v veliko oporo pa jim je bil tudi Ivan Cankar.⁴

Ker je bilo ustvarjanje politične in gospodarske svobode znotraj avstro-ogrske monarhije praktično nemogoče, je med Srbi, Hrvati in Slovenci dozorelo spoznanje, da je njihov obstoj odvisen od izida svetovne vojne. Predvsem je to razumela jugoslovanska revolucionarna mladina, ki je zahtevala popolno nacionalno zedinjenje vseh Jugoslovanov. Spoznali so, da se bo usoda Jugoslovanov in

1 Anton Luskovič, univ. dipl. pravnik, predsednik Zgodovinskega društva Ormož, Jastrepci 25, 2276 Kog.

2 »Dobrovoljci« – uporabljam poimenovanje, kot je veljalo v tistem času in ga povzemajo tudi uradni dokumenti, takšen je tudi naslov obsežne monografije: Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918.

3 Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, samozaložba »Sreskih organizacij saveza ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavije«, Ljubljana 1936, str. 15.

4 Prav tam, str. 32 in 33.

obenem usoda Avstro-Ogrske reševala na bojnih poljih.

Da bi si torej priborili politično, gospodarsko in socialno svobodo in se združili v neodvisni državi Jugoslaviji, so že takoj na začetku I. svetovne vojne prepородovci in vsa ostala revolucionarna mladina ter narodnozavedni študentje, delavci, kmetje, trgovci, obrtniki, člani sokolskih organizacij pobegnili na stran antante.

Ustanovili so »Pokret jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev«. Gibanje se je silovito razširilo in se pozneje udeležilo v vojaških enotah na bojiščih svetovne vojne.⁵

Sto let torej mineva, odkar so se pojavili jugoslovanski vojni dobrovoljci na bojiščih I. svetovne vojne, predvsem v Dobrudži na ozemlju Romunije. Z orožjem in s silnim junaštvom so vsemu svetu pokazali, kako odločno so se pripravljene boriti za zlom avstro-ogrske monarhije, ki je bila za Slovence domovina samo po imenu, dejansko pa črna rumena ječa vseh nenemških in nemadžarskih narodov.

Danes silno težko razumemo, kaj vse so takrat žrtvovali Slovenci, Srbi, Hrvati in drugi avstrijski vojni ujetniki v Rusiji ali drugod po bojiščih, ko so pustili vse rodbinske in premoženjske dobrine in se kot nacionalni revolucionarji prijavili kot dobrovoljci v takratno srbsko vojsko.⁶

Osnovni cilj jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev v I. svetovni vojni je bil hitra ustanovitev nove države Jugoslavije na ruševinah centralnih sil.

Ta cilj pa je bil neizbežno povezan z velikimi žrtvami, s popolnim samoodpovedovanjem, s tveganjem in z darovanjem vsega, kar človek premore: z mladostjo, s krvjo in z življenjem.

Dobrovoljci so pisali zgodovino s svojo srčnostjo, s svojo krvjo in prihodnjim rodovom oživili obupana srca, zravnali upognjene hrbtenice in obrnili oči v sonce svobodne bodočnosti.⁷

Enako lahko trdimo tudi za vse tiste, ki so svoja življenja položili na oltar domovine v II. svetovni vojni.

Fenomena slovenskih dobrovoljcev⁸ v I. in II. svetovni vojni, ki sta, ob nepopisni tragediji in bedi ljudi na frontah, prelomila staro in odprla novo dobo sveta.

Ko smo se pripravljali na simpozij, ki smo ga v Zgodovinskem društvu Ormož organizirali v spomin na 100-letnico začetka I. svetovne vojne, me je ob prebiranju knjig, ki so posvečene tej svetovni

5 Prav tam, str. 38.

6 Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, samozaložba »Sreskih organizacij saveza ratnih dobrovoljca Kraljevine Jugoslavije«, Ljubljana 1936, str. 15.

7 Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, str. 811.

8 »Dobrovoljci« – uporabljam poimenovanje, kot je veljalo v tistem času in ga povzemajo tudi uradni dokumenti, takšen je tudi naslov obsežne monografije: Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918.

moriji, popolnoma presunilo še nekaj.

Mladi slovenski fantje so daleč od doma, v strelskih rovih, ob bobnenju orožja, lačni in prezeblji, prišli za svinčnike in peresa in svoje trpljenje in vse grozote ter razočaranja, ki so jih doživljali, prelili na papir. Pisali so dnevnik, pisma, razglednice, pisali so pesmi. Tudi tisti, ki jim je pisanje šlo le stežka od rok, so z okornimi črkami zapisovali svoja občutja, svoje domotožje in svojo nesrečno usodo, saj vojna ni trajala le do božiča, kot so si na začetku dopovedovali, ampak dolga štiri leta.

Vsa ta pisma, razglednice in dnevnik predstavljajo neprecenljivo narodovo bogastvo, so pravi zaklad pričevanja o tragičnem obdobju naše zgodovine. Pričajo o vojni, v kateri so naši rojaki umirali na soški fronti, v Galiciji in na Balkanu za Franca Jožefa v imperialni predstavi, ki pa nam je prinesla državo južnih Slovanov.

To niso le dokumenti in niso le spomini, so naše narodove svetinje in veličasten ter trajen spomenik slovenskim fantom, ki so se borili in umirali na bojiščih I. svetovne vojne.

Eden od slovenskih dobrovoljcev, domačin Jožef Kolarič iz Jastrebc, je s solunske fronte prinesel domov dnevnik, ki ga je pisal njegov soborec s Primorske. Avtor je neznan, prav tako ni znana njegova usoda. Zelo verjetno je, da pisec dnevnika, ki ni dokončan, ni preživel vojne, saj bi verjetno dnevnik, ki ga je tako skrbno pisal, odnesel s sabo domov.

V nadaljevanju predstavljamo originalen prepis njegovega dnevnika.

II. Dnevnik neznanega Slovenca iz ruskega vojnega ujetništva

Opomba: Prvi zapisi v beležki so pisani s peresom in črnilom, kar je prav zanimivo, pozneje, ko mu je črnilo očitno zmanjkalo, pa so spomini zapisani z navadnim svinčnikom.

25. marec 1915

Ko smo orožje in municijo oddali (jaz sem granate spustil po hribu, da so pokale kakor grom), so nas Rusi odpravili na Divisions Stab v vas Radoczyna, kamor smo prišli okoli poldne. Tam nas je bilo vseh krog 200. Nato smo odšli v Smigrod, kamor smo prišli pozno zvečer. Tu smo dobili menažo, to je kruh in konzerve. Čez noč smo se tu odpočili.

26. marec

Drugi dan smo odšli v mesto Jaszlo. Pokrajino sem poznal še od decembra prejšnjega leta, kajti tu smo imeli najhujše boje z Rusi in tu sem bil tudi ranjen.

V Jaszlo smo prišli torej 26. marca. Nastanili so nas v neki jetnišnici. Tu je bilo že mnogo ujetnikov, koliko, ravno ne vem, gotovo pa 5–6000.

27. marca jedel sem prvič rusko menažo.

Avstrijski aeroplan bil je nad Jaszlom in vrigel 2 bombi. Po obedu smo odšli v mesto Frysztak, ki leži na malem hribčku, severno od Jaszla. Tu smo zopet prenočili v nekih razvalinah.

28. marec

Ta dan smo odšli zopet dalje proti vzhodu skozi (?) Visznuvo, Stryszov, Novo vies v mesto Luder. Tu prebivajo g.g. Poljaki, ki so nam dajali kar cele prašiče in svinje, ampak ne take, kakor pri nas, marveč samo z besedami (psovkami). Mi smo se jim seveda molče zahvaljevali. Kljub tej »gostoljubnosti« smo drugi dan, to je 29. marca, odšli dalje v mesto Rzeszow.

Hoja po Galiciji bila je jako trudna radi grdih poti in radi tega, ker je ves čas deževalo in tudi padal še sneg. Tridesetega marca smo jo mahnili v Landshut (?), kjer smo prenočili, in jo 31. marca pobrali v Prevolsko. Tam se je končalo naše peš-potovanje. Spali smo v veliki sladkorni tovarni.

1. aprila smo se usedli na železnega konja in se odpeljali v Rusijo.

Prvo noč smo še precej dobro spali v vagonih, čeravno nas je pretresalo. Kmalu po polnoči smo prešli rusko mejo. Precej zjutraj zapazili smo iz vagonov v daljavi lepo mesto Lublin. Popoldne šli smo v mesto obedovat. Ljudje so nas radovedno ogledovali in nam dajali cigarete in druge stvari.

Bili so Rusi z nami jako prijazni in tudi deklice. Še imam v spominu neko črnooko, mogoče 18 let staro rusko deklico, ki mi je pri odhodu iz mesta dala par cigaret in poslala z roko poljubček.

Iz Lublina smo se zvečer odpeljali dalje. V noči od 2. na 3. april, se nam je pripetila nezgoda, ki bi nas bila skoraj spravila ob življenje. Bili smo v zadnjem vagonu. Okoli 1. ure ponoči nas je prebudil močan sunek, tako da smo popadali eden čez drugega. Cela desna stran vagona je manjkala, zadnji del vagona pa je vrglo iz tira. Vlaku se je seveda takoj ustavil. Nasproti prihajajoči vlak je namreč vozil prehitro, in tako je pri menjalnici tirov trčil v naš vagon. Le par sekund prej pa bi nas bila lahko lokomotiva z vagonom vred pomastila.

Spravili smo seveda vagon stran s tira in se dva po dva razdelili po ostalih vagonih. Kmalu potem se je zdanilo in prispeli smo v mesto Vlodawa. Tu smo imeli obed kar na kolodvoru in notranjosti mesta nismo videli.

Na 4. aprila, to je na Velikonočno nedeljo, prišli smo v mesto Minsk. Tega dne nismo dobili nič me-naže, radi tega je bila to žalostna Velika noč.

5. aprila zjutraj smo prišli v Smolensk, kjer smo obedovali. Za prejšnji dan so nam plačali po 15 ko-

pejk namesto menaže. Zvečer smo prišli v mesto Vasna. Tu sem stopil z vlaka, da bi si za 15 kopejk kupil kaj kruha, vendar ni bilo mogoče ničesar dobiti. Ko sem se vračal nazaj proti vlaku, srečam gospo, ki mi ponuja nekaj zavitega v papir. Seveda sem koj vzel zavitek in se ji zahvalil po slovensko, kajti rusko takrat še nisem znal nič. Gospa mi je podala roko in počasi odšla s kolodvora. V roki mi je ostalo novih 15 kopejk, tako da sem imel tedaj že 30 kopejk premoženja.

Predno sem stopil nazaj v naš vagon, pogledal sem, kaj je v papirju. Bilo je nekaj, česar ne bom pozabil. Jedila! In sicer svinjska gnjat in fini masleni kruh. Jaz pa trk pod vagon in vse pojem. Nato sem z žalostnim obrazom a veselim želodcem skočil nazaj v vagon.

Kmalu smo se odpeljali dalje.

6. aprila, to je naslednji dan, smo prišli v ponos Rusije, v Moskvo. Zelo veliko mesto je Moskva in stotine in stotine stolpov se sveti v vseh barvah. V vsakem ruskem mestu je mnogo teh stolpov. S kolodvora smo videli Kremelj, ki je srce Moskve. Obzidan je z velikim starim zidom. Od Moskve, ki leži približno sredi evropske Rusije, gredo železniške proge na vse strani, v Varšavo, Petrograd, Odeso, Astrahan, Nižnij Novgorod, Samaro-Orenburg, Taškent, Vladivostok.

V Moskvi smo obedovali in se ob treh popoldne odpeljali proti jugovzhodu.

7. aprila smo prispeli v Rjazan, osmega v Sosedko, devetega v Penza I in Penza II.

10. aprila smo potovali skozi mesta Sezam, Kuzneck, Evlaževo v Praškovino.

11. aprila smo čez reko Volgo prispeli v Samaro. Led na Volgi se je tajal, opazili smo precej parnikov in ladjic.

12. aprila prišli smo skozi Buzuluk v mesto Soročinsk, kjer smo od Moskve zopet dobili menažo. Ostale dneve so nam dajali po 30 kopejk in smo si hrano sami kupili, če je bilo mogoče. Seveda je po postajah bilo vse zelo drago in smo radi tega pridno stradali.

13. aprila smo prispeli v Orenburg, ki leži na meji med Azijo in Evropo. Prva postaja v Aziji je bila Uleck. Svet tu je bil že ena sam peščena puščava. Sneg, ki je po celi Rusiji ležal še po meter visoko, je tu že izginil.

Od 14. do 17. aprila smo se vozili po tej neprijazni puščavi, ne da bi opazili najmanjše zelenje. Ljudje, Azijanci, so bili bolj črni in mesto konjev smo videvali velblode.

Ko smo se 18. aprila zjutraj prebudili, mislili smo, da sanjamo. Vse okrog nas je bilo zeleno in v cvetju. Vse skupaj se nam je verjetno zdelo še lepše zaradi kontrasta med puščavo in tem rajem.

Trte so že pognale lepe liste. Pozabili smo na vse težave, celo na onih 35 milijonov uši, ki so zasedle naš vlak že v Prevolskem, kjer smo se vkrcali na vlak.

Tu se je končala naša 18-dnevna vožnja. Prišli smo v mesto Taškent, ki je jako veliko mesto in ima okoli 261.000 prebivalcev. Prebivalci tu so Sardi, Kirgizi in Rusi. Slednjih je največ. Mesto zgleda kot naša mesta. Izvoščki, avtomobili in lepe dame..., skoraj tako kot pri nas. V Taškentu smo poobedovali in potem skoraj celo popoldne čakali na nekem travniku poleg postaje, da bi zvedeli, kaj bo z nami. (Taškent je okoli 5.000 km od avstrijske meje.)

Okoli treh popoldne smo se v oddelkih po sto mož odpravili proti vzhodu. Polagoma smo hodili vso noč in 19. aprila ob 8. uri zjutraj prišli v Selo Troickoje. Ta vas je od Taškenta oddaljena 25 ruskih vrst.

Koj za vasjo začenjajo se vojaški lagerji – barake za vojake. Namestili so nas v 17. barako artilerijskega lagerja.

Naša bivališča

Lager pri Selu Troickoe je precej velik in šteje okoli 80 barak. V naši baraki so bili sami Slovenci.

Komandant je bil feldvebel Franc Gostiša iz Bevk pri Vrhniki. Poleg njega sta bila pri nas še feldvebela Sever in Šklemba. Komandant 4. voda sem bil jaz. Pri meni so bili tudi: Franc Vodopivec in Ivan Rijavec iz Dornberka, Henrik Valenčak iz Zapotoka, Andrej Krašček iz Ložic, Ivan Sedevčič iz Bat, Josip Fabijan iz Podgore, Avgust Koršič iz Solkana in Alojz Bratašovec iz Malih Žahelj.

Barake, v kojih smo bili pomeščeni, so zidali japonski ujetniki v letih 1904 in 1905. Nudile so nam zavetje pred vetrom, ko ni pihal, in pred dežjem, ko ni padal! K sreči je deževalo v šestih mesecih le trikrat po par ur.

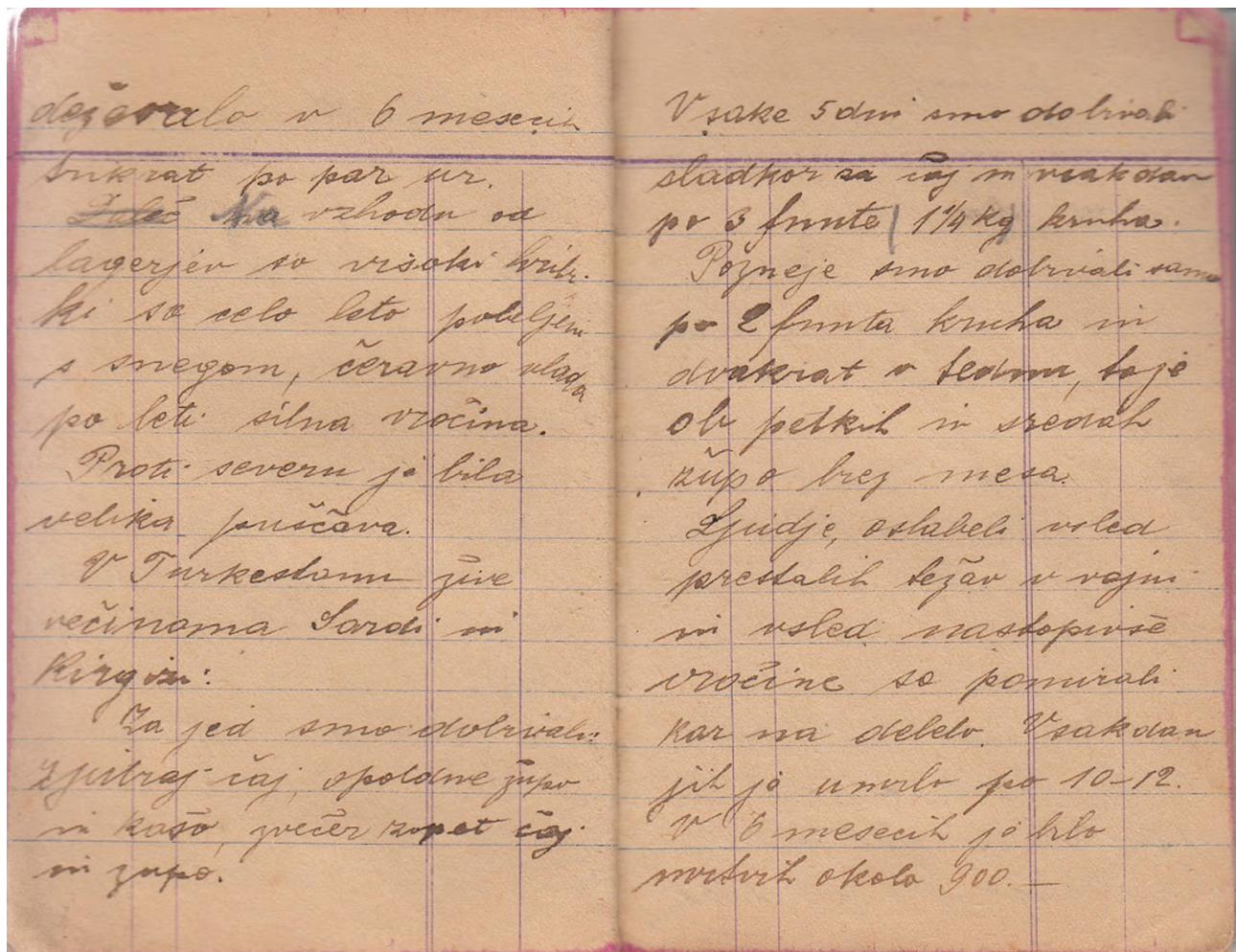
Na vzhodu od lagerjev so visoki hribi, ki so celo leto pobeljeni s snegom, čeprav vlada poleti tu silna vročina. Proti severu se je širila velika puščava.

V Turkestanu žive večinoma Sardi in Kirgizi.

Za jed smo dobivali zjutraj čaj, opoldne župo in kašo, zvečer zopet čaj in župo. Vsakih 5 dni smo dobivali sladkor za čaj in vsak dan po 3 funte (1¼ kg) kruha. Pozneje smo dobivali samo po 2 funta kruha in dvakrat v tednu, to je ob sredah in petkih župo brez mesa.

Trpljenje je bilo veliko. Ljudje, oslabei vsled prestalih težav v vojni in vsled nastopivše vročine, so pomirali kar na debelo. Vsak dan jih je umrlo po 10 do 12 ljudi. V šestih mesecih je bilo mrtvih okoli 900 ljudi.

30. julija (po rusko ali 12. 8. po našem) je umrl Avgust Koršič iz Solkana, najbrž zaradi tifusa. Razširile so se različne bolezni: tifus, kolera, malarija, koze in druge.

Junija so iz lagerja začeli voziti transporti v Rusijo. 24. julija so s transportom šli tudi moji prijatelji: Valenčak, Fabijan in Sedevčič.

Prevzel sem komando 17. barake. Tudi Gostiša je hudo zbolel in odpeljali so ga v bolnišnico. Po treh tednih se je vrnil zdrav nazaj v našo barako. Zbližala sva se in bolje spoznala. Sam sem zelo prva dva meseca trpel zaradi hudega revmatizma; tako da se še premakniti nisem mogel.

Tu sva se sešla z g. Torošem iz Gorice, ki mi je precej pomagal z denarjem. Posodil mi je vsega 14 rubljev.

Avgusta so začeli pripravljati barake za zimo. Barake so obzidali, in tako je bilo v njih pozimi prav lepo in gorko.

Kedaj bo mir, o tem nismo upali niti razmišljati, čeravno so nekateri tepci, ki so odhajali s transporti, mislili, da gredo domov.

2. oktobra sem komando ponovno predal feldv. Gostiši, sam pa sem odšel h g. Toroši.

30. oktobra je padal sneg, nato je bilo zopet topleje.

Dnevi so tekli enolično in bližalo se je novo leto 1916. Pričakovali smo jesensko deževje, ko naj bi deževalo od dva do tri mesece. Posebnega mraza še ni bilo, le veter je bil hud. Podnevi je bilo še precej lepo in gorko.

Pri g. Torošu sem se seznanil tudi z g. Adamičem, učiteljem glasbe iz Trsta, ki je jako prijazen mož.

Kot ujeti oficir bil je tu tudi g. Prinčič, sin učitelja iz Pevme.

Vsak dan sem hodil kupovat potrebščine v bližnje selo. Tu sem se seznanil s trgovcem Sardom Ašerab Hodžo Isan Hadžajevim.

Z dogodki na bojnem polju smo bili seznanjeni, ker je g. Toroš naročen na časopis Turkmenske Vjedamosti. Tu sem imel priložnost bolje priučiti se ruščine, ker sem imel na razpolago za čitanje vsakovrstne ruske knjige.

S feldveblom Gostišo sva spala v mali baraki, ki je bila pol pod zemljo. Pri naju je bil tudi neki Dani Kante iz Šmarij, ki nama je kuhal in pral.

Ko sem ob večerih prihajal iz »službe«, smo se pogovarjali in tratili čas s pripovedovanjem pravljic.

Pri nas treh so večerjali tudi Jernej Filipčič s Krasa, Anton Štavar, čevljar iz Trsta, Škerbič in neki Anton Košir, kovač v Reki. Stanuje na Kantridi.

Meso, ki smo ga kupovali, je bilo poceni, saj je kilogram stal funt in deset kopejk, to je okoli 30 krajcarjev. Kilogram kruha je stal 18 krajcarjev.

Pri g. Torošu je šival neki L(?)ermc, krojač iz Mirna pri cerkvi, ki je bil skupaj z J. Winklerjem v Kata Kurgamu. Winkler pa je odšel s transportom v Rusijo.

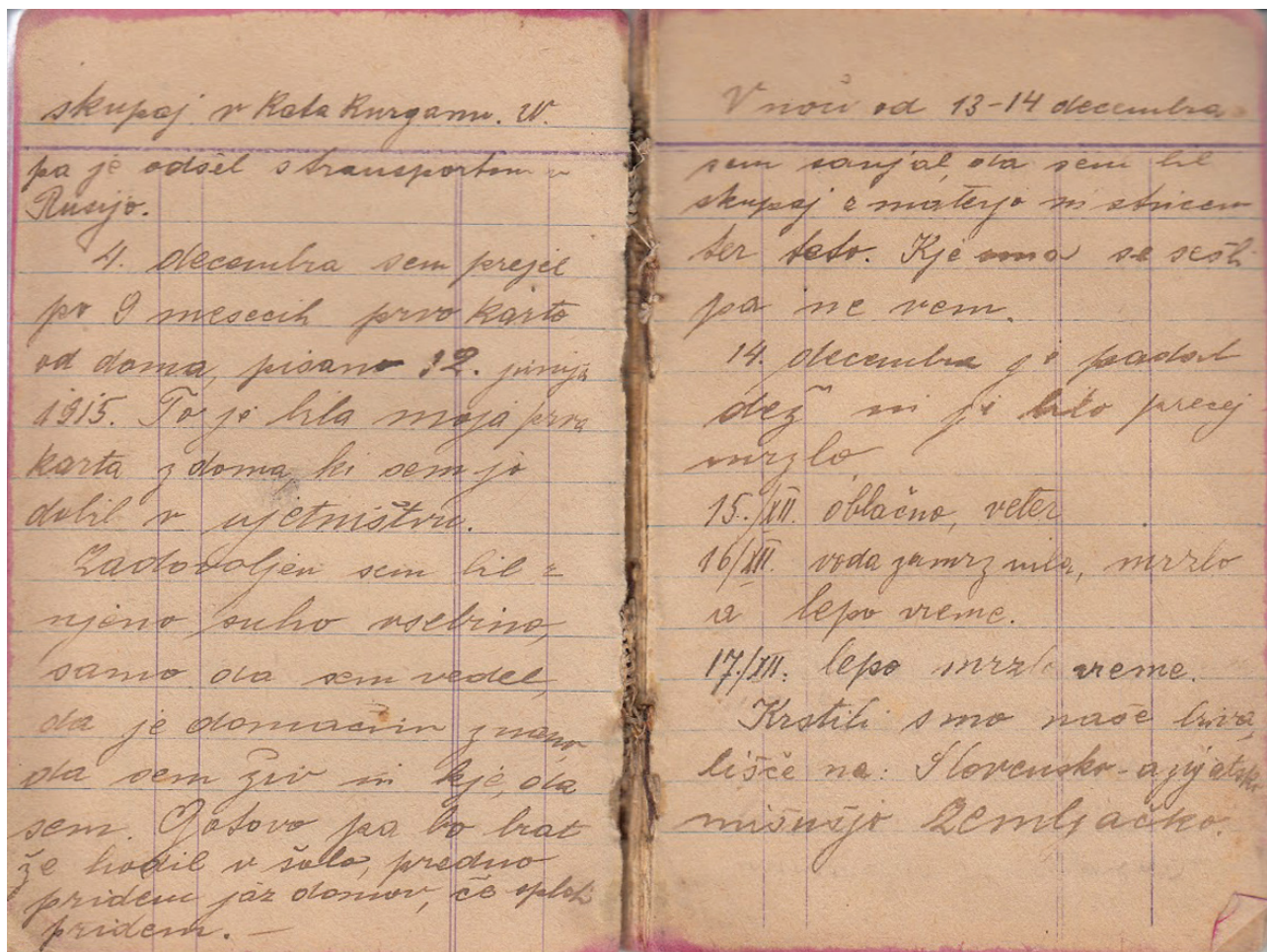
4. decembra sem prejel po devetih mesecih prvo karto od doma, pisano 12. junija 1915. To je bila moja prva karta z doma, ki sem jo dobil v ujetništvu. Zadovoljen sem bil z njeno suho vsebino, samo da sem vedel, da je domačim znano, da sem živ in kje sem. Gotovo pa bo brat že hodil v šolo, predno pridem domov, če sploh pridem.

V noči od 13. na 14. december sem sanjal, da sem bil skupaj z materjo in s stricem ter teto. Kje smo se sešli, pa ne vem.

14. decembra je padal dež in je bilo precej mrzlo.

15. decembra – oblačno, vetrovno.

16. decembra – voda je zamrznila, a lepo vreme.

17. december – lepo, mrzlo vreme

Naše bivališče smo krstili v Slovensko-azijatsko mišučjo zemljačko.

22. decembra je naša prebivališča in položaj ujetnikov prišla pregledovat sestra avstrijskega RK. Zvečer, ob 7. uri, se je odpeljala nazaj v Taškent.

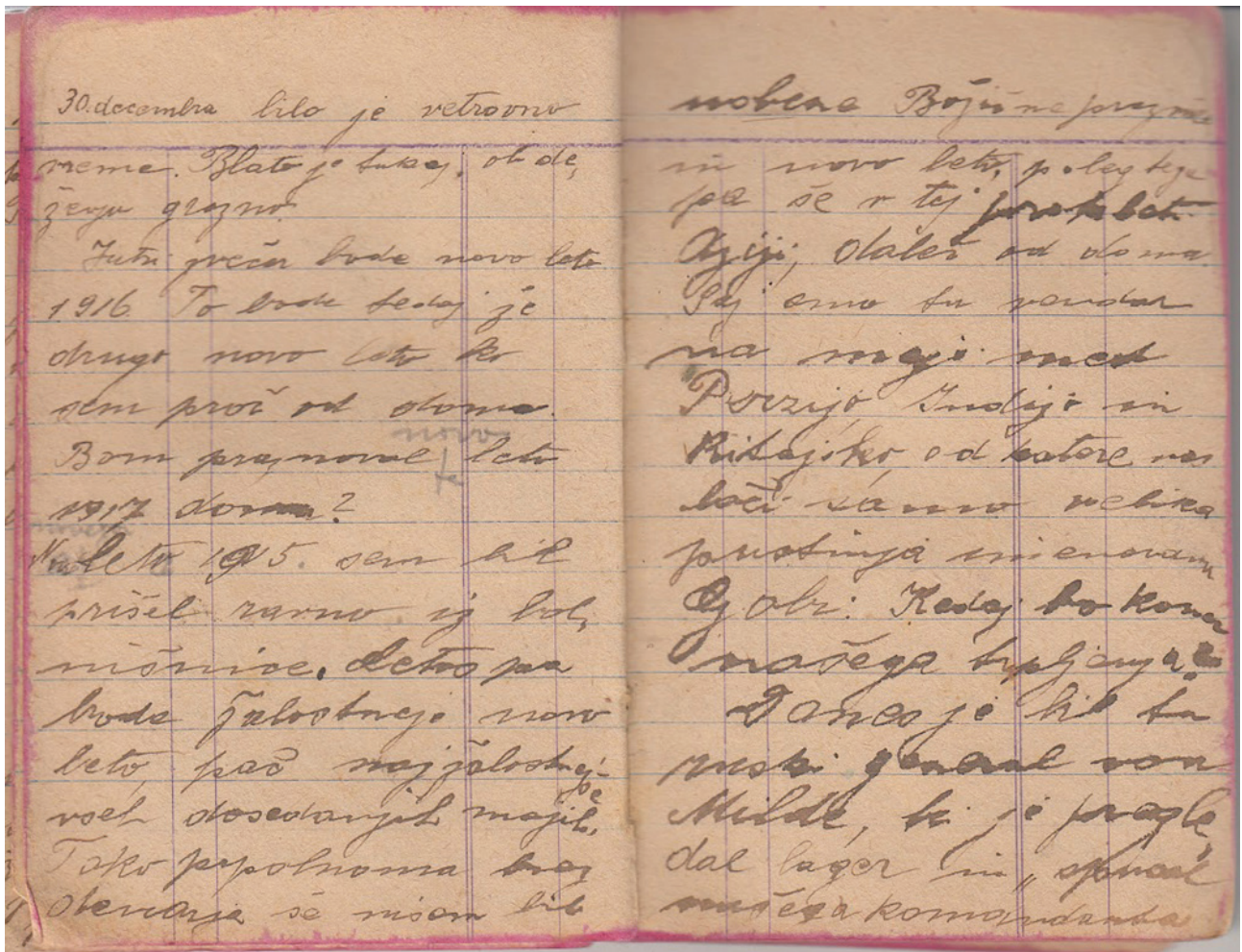
Vsak ujetnik je moral napisati karto – formular s podatki od kje je, kaj je, kje je v ujetništvu, kje se nahajajo njegovi domači in kaj želi. Za ujetnike je majorju – tukajšnjemu komandantu oficirjev, pustila 1.000 rubljev za moštvo, ki je štelo okoli 9.000 mož.

23. in 24. decembra, na božični večer, je bilo jako lepo in ne preveč mrzlo vreme.

Na Božič sem razmišljal, kako bi bilo doma pri družini in upal, da bo to leta 1916 ali pa gotovo leta 1917.

V noči od 27. na 28. december je padal sneg, tako da smo se zjutraj zbudili v snežni belini.

Ponoči sem sanjal, da sem prišel domov.

30. decembra je bilo vetrovno. Blato tukaj je po odjugi ali dežju grozno.

Jutri zvečer bode novo leto 1916. To bode sedaj že drugo novo leto, ko sem proč od doma. Bom novo leto 1917 praznoval doma?

Na novo leto 1916 sem ravno prišel iz bolnišnice. Letos pa bode žalostno novo leto, pač najžalostnejše od vseh mojih dosedanjih. Tako popolnoma brez denarja še nisem bil nobene Božične praznike in novo leto, poleg tega pa še v tej prekleti Aziji, daleč od doma. Tu smo vendar na meji med Perzijo, Indijo in Kitajsko, od katere nas loči samo velika puščava, imenovana Gobi.

Kedaj bo konec našega trpljenja?

Danes je bil tu ruski general von Milde, ki je pregledal lager in spoznal našega komandanta kapetana Filoretova, ki je do teh dni bil tako kapetan, t.j. nadporočnik in komandant čez vse tukajšnje barake ruskega polkovnika Džikova. Najbrž je general pregledoval lager vsled pritožbe odposlanke RK, ki je izjavila, da je to najslabši lager vseh ujetnikov v Rusiji, kar jih je videla, menaža pa da je za svinje in ne za ljudi.

Ljudje so tako nagneteni po barakah, da mora v vsaki baraki od 50 do 100 ljudi cele dolge in mrzle zimske noči presedeti na tleh. Prej, ko je bilo v 25 barakah okoli 7.000 mož, so bile nabito polne, sedaj pa je v 18 barakah nagnetenih okoli 9.000 mož. Večinoma gre za invalide, ujetniki so skoraj popolnoma nagi in bosí, tako da jih je »sestra« fotografirala za dokaz, kako se nam godi v Aziji.

Tako se torej končuje leto 1915. Na božični dan pa je bilo ravno 9 mesecev, kar smo ruski vojni ujetniki. Imam pa trdno upanje, da se bo leto 1916 končalo srečneje, čeravno nič ne kaže, da bi bil začetek dober. Vse je seveda odvisno od konca nesrečne vojne.

Zadnji dan leta 1915 je oblačen in meglen. Zvečer me je hudo bolela glava in ponoči nisem spal niti dve uri.

Tako se je končalo leto 1915.

Pozabil sem še zapisati, da se mi je prve dni septembra pri kopanju okrog noge ovila kača, ki sem se je komaj rešil. Te golazni je v teh krajih vse polno. V Turkestanu so tudi levi, tigri in hijene, vendar v tem delu, kjer smo mi, jih ni, ker leži med našim in onim krajem gorovje, čez katero si te mrcine ne upajo. Je pa tu mnogo divjih prašičev.

Moji doživljaji leta 1916

Prvi dan leta 1916 je bil na las podoben zadnjemu v prejšnjem letu. Pust zimski dan. Glava me ne boli več, vendar se ne počutim dobro. Znova sem sanjal o domu in o neki moji nekdanji zaljubljenki, s katero sem le par krat govoril. To je bilo v Trstu.

Nič se še ne govori o miru, vendar srčno upam, da bom danes leto doma, če že ne prost vojaščine, pa vsaj na dopustu. Devet mesecev ujetništva se mi zdi dolgih, kot da bi minilo že devet let. Ko bi vsaj vedel, kje so zdaj domači in kako se jim kaj godi. Trdno upam, da dobim v kratkem še kakšno karto od doma, ki bo novejšega datuma in iz katere bom razvidel njih položaj.

V noči od 1. na 2. januar je tako medlo, da je bilo snega do kolen. Temperature so padle zvečer na 11°C pod ničlo, zjutraj pa je bilo -14 °C. Kljub mrazu je bil 3. januarja lep dan. Ponoči sem zopet sanjal, da sem bil doma, in sicer, da sem se ženil z neko, do sedaj neznano, osebo.

4. januar – tega dne sem dobil ponudbo, da grem v službo v Taškent. Ker mi je Toroš dovolil iti, sem ponudbo sprejel. Obljubili so mi stanovanje in plačo. Radoveden sem, kaj bo. Menda je to neko vodovodno podjetje.

6. januarja še nismo odšli v Taškent, ker ni bilo ruskega komandanta, da bi podpisal »propusk«.

Naslednji dan me je močno bolela glava in sem ležal celi dan. Preležal sem tudi osmi januar.

9. januarja se mi je stanje malo izboljšalo. Glava me je nehala boleti in dobil sem tretjo karto od doma, pisano od Marije 5. oktobra.

Jutri menda pride z dopusta ruski komandant, tako da mogoče v torek vendarle odidem v Taškent.

10. januar 1916 – prišel je ruski komandant, vendar je naslednji dan odšel v Taškent samo inženir Stupnicki, jaz pa moram čakati še 4 do 5 dni, češ da še zame nimajo pripravljene sobe v Taškentu.

Zvečer tega dne sem dobil karto od Karoline z Dunaja, pisano 10/XI 1915. Veseli me, da je stric v službi pri ruskem baronu, kajti v lagerju bi moral poginiti. Tukaj sedaj razsajata dve najhujši bolezni: koze in Fleck typhus.

V petek 31. decembra je bilo pokopanih 23, v četrtek 5. januarja pa 18 ljudi. Ljudje pomirajo, kakor muhe jeseni. 11. januarja med jedjo je umrl človek, ki je bil do tedaj zdrav. Kar stegnil se je. Okužena je tudi 12. baraka, v katero spadam tudi jaz in tudi vsi drugi Slovenci pod komando Gostiše. Sreča je, da jaz ne spim v tej baraki, ampak pri Torošu.

Govori se, da spravijo vse ujetnike iz Turkestana v Rusijo, sicer vsi poginejo. Žalostna usoda, da se človek reši vojne, potem pa pogine tu v ujetništvu v tej prekleti Aziji, tako da še noben pes ne zve zanj.

Daj bog, da pridem od tu, kar upam, da se zgodi še ta teden. Potem bom lažje čakal miru, ki enkrat pač mora priti.

14. januar – dobil sem karto Karoline z Dunaja, ki jo je napisala 18/7.

15. januarja – dobil sem karto od matere, pisano 17. 6. 1915.

Dnevi od 15. do 23. januarja 1916 so potekali enolično in dolgočasno. Ne od doma, ne z Dunaja nisem dobil nobene kartice. Dnevi so zopet mrzli, pusti, padal je sneg. Dnevi so zlasti zame dolgočasni, ker čakam tu brez dela na službo v Taškentu. Ko bi le kmalu odšel, a o odhodu ni ne duha ne sluha, zlasti tudi, ker kapetana Filaretova ni tu, brez njegovega dovoljenja pa ni mogoče oditi. Najbolj pa me muči negotovost, ali sploh pojdem v Taškent ali ne. Sicer je kapetan to obljubil tudi Torošu, toda Rusi so nas že tolikokrat potegnili za nos, da jim ni mogoče nič več zaupati.

Ako ne bo v tem mesecu nič, potem se priključim naslednjemu transportu vojaščine, ki ima oditi februarja v Rusijo. Trdno sem se odločil, kajti čez poletje nočem več ostati tu.

Pri tej vročini (čez 60 °C) pogine še ta polovica ljudi, ki je ostala živa od lanskega poletja.

V torek 25. januarja, to je pojutrišnjem, bo že 10 mesecev, kar se vlačimo po ujetništvu. Od Božiča naprej mi je 14 dni preteklo kar hitro, ker sem obdeloval neko gramatiko, sedaj pa nimam niti najmanjše stvari, da bi si krajšal čas in nenehno premišlujem, kaj je z Gorico in z domačimi.

Odkar so ruski časopisi pisali, da so Italijani Gorico bombardirali (menda zadnje dni novembra ali prve dni decembra) in v sedmih urah v mesto spustili okoli 3.000 šrapnelov in granat, me nenehno skrbi, kaj je z njimi. Tukaj sicer ljudstvo (ujetniki) upa, da bo mir v kratkem sklenjen, toda jaz ne verjamem, da bo tako kmalu konec, čeravno si to želim iz vsega srca, kajti biti ujetnik tu, pomeni počasno in gotovo smrt. Bolezni so sicer zadnje dni nekoliko ponehale, vendar vsak dan še vedno umre 5–6 mož, kar je še vedno precej, glede na to, da nas je tu trenutno še 3.000.

Ruski časopisi poročajo, da je Srbija že popolnoma uničena in tudi Črna Gora zaradi zavzetja Lovčena, na zadnjem koncu. Zaradi takšnih novic nekateri razmišljajo, (g. Adamič) da bo vojne kmalu konec, češ da je Rusija šla v boj za ti dve državi. Jaz sem pa mnenja, da Rusija radi tega ne bo sklenila miru in tudi mi, kot dosedanji zmagovalci, ne moremo odnehati. In če nihče ne odneha, dokler ni popolnoma poražen, je samo po sebi umevno, da tako kmalu še ne bo miru. Jaz si sicer želim, da ne bi bilo tako, kot si jaz mislim, bodočnost pa bo pokazala, kako bo.

Tega dne zvečer je prišla pošta od Karoline z Dunaja, ki je bila napisana 1. avgusta 1915. Čudno se mi zdi, ko piše, da bi mi poslala denar pa, da ga ne dobim. Res traja tukaj kar precej časa, preden dobijo ujetniki denar, vendar se je dobilo že tisoče denarja.

Odpišem Karolini še enkrat za denar, potem pa, če ne dobim nič, sploh ne pišem nikomur več, ker so vsa pisma, razen Lojzinega in materinega, same suhe vsebine, kakor se pač piše po navadi, sami formalni pozdravi.

24. januarja dobil sem karto od Marije, pisano v Gorici 11/6 1915.

25. januar 1916

Danes je deset mesecev, kar smo pri Rusih: Koliko jih bomo še? Daj bog, da bi jih ne bilo niti toliko več! Ko bi vsaj res prišel že enkrat v Taškent v službo, da bi si kaj opomogel, potem pa, upam, ne bo tako težko čakati miru. Upam, da bom tudi kaj zaslužil, da si izboljšam življenje.

27. januar 1916

Zopet sem sanjal o domu in domačih. Skoraj vsako noč sanjam o tem.

Včeraj zvečer smo iz ruskih časopisov izvedeli, da je Črna Gora sklenila mir z Avstrijo. Toda to nima nobenega pomena. Šele, ko bo sklenila mir Rusija, bo to nekaj drugega. Toda o tem ni v ruskih časopisih niti govora.

Včeraj sem bil tudi na tukajšnjem pokopališču. Med drugim sem videl nagrobno tablico –Avgust Kralj, umrl 11/1916. Mogoče je to moj znanec iz Gorice.

Ruski kapetan Filaretov je včeraj zopet prišel v lager. Obljubil mi je, da zagotovo pojdem jaz v Taškent, vendar ne ve se, kdaj.

30. januarja je Filaretov odšel na svoje novo mesto v Ashabad. Komando tukaj je prevzel praporščak, ruski baron Jasklovski.

Pojutrišnjem bo že februar, kmalu bo leto, kar sem zadnjič videl mater. Naglo je preteklo in vendar počasi. Mogoče preteče še enkrat in več predno se bomo zopet videli. Še vedno nič ne vem, kaj bo z mojo službo v Taškentu. Pisal sem Karolini na Dunaj 6 dopisnic, v katerih jo zopet prosim za denar.

Danes (30. 1.) sem dobil od Karoline karto, ki jo je napisala 8. 8. 1915. Obenem sem danes zvedel, da gremo s 30 delavci v Taškent v par dneh oziroma 20. 1., kar je po našem 2. 2. 1916.

31. 1. 1916.

Ponoči je snežilo, zunaj je zelo lepo in vse belo, mraza pa ni posebnega.

1. 2. 1916

Zopet sneži. Čez štirinajst dni bo eno leto, kar sem šel drugikrat v Galicijo, danes mesec pa bo moj god, prvi v Aziji.

2. 2. 1916.

Rusi nas imajo zopet za norca, saj danes ne gremo v Taškent. Dan je mrzel in lep, snega je do kolen.

Naslednji dan zopet sneži, snega je vedno več in postaja zelo mrzlo. Zopet premišlujem o službi in o denarju, ki ga ni od nikoder. Če ne pride kakšna rešitev od koderkoli, moral bom tu poginiti, kajti če bo vojna res trajala še dve leti, kakor se govori, potem bodo prišli domov živi samo tisti, ki bodo ujeti par mesecev pred koncem vojne. Od nas, ki smo tu, gotovo nihče, kajti polovica jih je že pomrla, ostali pa niso več vredni niti 5 kopejk, tako so shirani in slabotni. Tu ima človek smrt pred seboj kakor na bojnem polju, s to razliko, da tam ne ve, kdaj pade, tu pa vidi svoj konec vedno bližje in bližje, rešitve pa ni od nikoder.

Ljudje so sicer poskušali uiti v Perzijo, toda kaj, ko je do tja predaleč (okoli 500 km). Polovili so skoraj vse, drugi so zmrznili, tretji utonili pri plavanju čez reke, ki so tu zelo deroče in nevarne, čeprav ne pretirano globoke.

Tudi če bi imel denar, se ne bi izpostavljal tem nevarnostim, ampak bi si rajši tu izboljšal življenje.

To je pač prekleta človeška usoda, da mora tu, če že ne poginiti, pa vseeno izgubiti najlepša leta in zdravje, pri tem pa ne veš za koga in kaj! Človeku se kar meša v glavi, če začne razmišljati o vsem tem. Bog daj skoro konec!

Danes je mesec dni, odkar sem pustil službo pri G. Torošu, ker sem mislil, da grem še tega dne v Taškent. K Torošu je na moje mesto vstopil krojač Černič iz Mirna. Ko bi bil vedel, kako se bo vse odvijalo, bi rajši ostal pri Torošu, kjer mi ni bilo slabo. Sposodil sem si od Vodopivca 3 rublje, od Gostiše pa en rubelj, ki bi jih moral sedaj vrniti. Pa jih vrni, če jih nimaš. Tako mora človek pri najboljši volji ostati v sramoti, ker ne more vrniti, kar si je sposodil. Nobenemu psu ne privoščim takega življenja, pa saj ga tudi pes ne more imeti.

Človek je tu pač na nižji stopnji in z nami ravnajo kot z živalmi, tako da se nam zdi neumno zakaj sploh še živeti.

5. februarja je iz Taškenta prišel inženir Stupnicki in tudi on mi je obljubil, da pojdem v par dneh v Taškent. Prišel je sem, da na pošti dvigne denar, ki so mu ga poslali z doma. Jutri, 6. 2., gre zopet nazaj v Taškent. Do 15. 2. na vsak način začne delovati ta tovarna in jaz pridem par dni prej tja.

Sprašujem se, ali bom tokrat vendarle šel ali ne?

Pošte nisem prejel ta teden nič, zopet sem sanjal, da sem doma.

6. 2. 1916 sem dobil karto od doma, od Marije, ki jo je napisala 27. 3. 1915.

7. februarja 1916

Zvedel sem, da pojdem 14. 2. (to je 1. 2) v službo v Taškent. Ne verjamem pa, dokler res ne bom v Taškentu.

Ta dan je g. Toroš odšel na komisijo v Taškent, da prevzame darila za ujetnike, ki so prišla iz Avstrije. Bajje dobi vsak ujetnik paket. Toroš se vrne čez 3 do 4 dni.

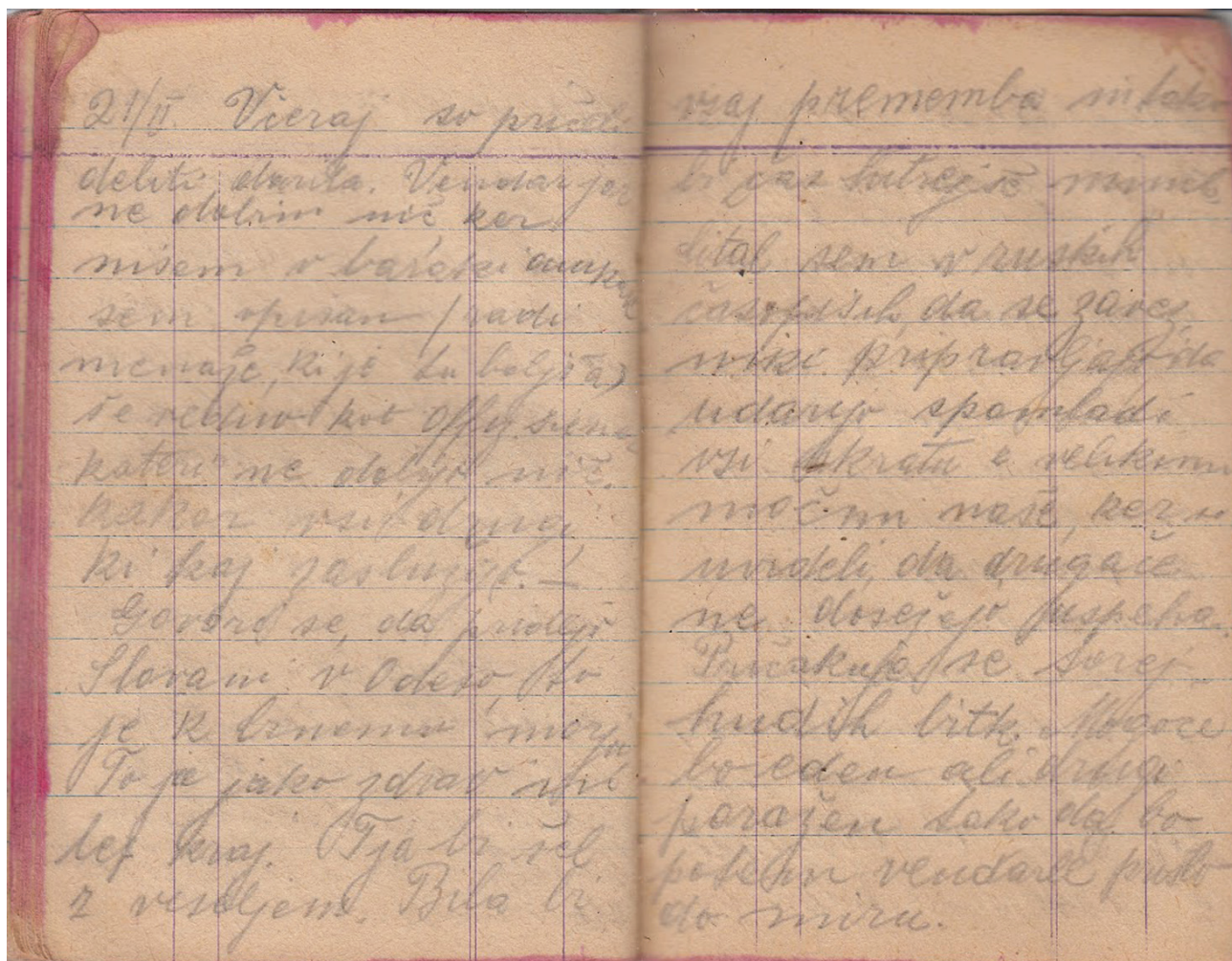
Zvečer sem dobil dopisnico od Karoline, ki jo je napisala 9. decembra 1915, v kateri mi sporoča, da so starši v Dornbergu in da mi je poslala škatlico cigaret.

9. 2. sem dobil karto od Marije, ki jo je napisala 27. 7. 1915. Darila so že prišla iz Taškenta, ne vem pa, zakaj jih ne razdelijo. Verjetno zato, ker Toroša še ni nazaj iz Taškenta.

11. 2. Iz Taškenta je prišel Toroš. Povedal je, da oficirji in oficirski služabniki ter oni, ki kaj zaslužijo, od daril ne dobijo nič.

V ponedeljek je 14. 2. (po ruskem koledarju) in zelo sem radoveden, ali ta dan res pojdem v Taškent. Pošte nisem že dva dni dobil nobene.

Danes praznujem svoj rojstni dan, prvokrat v Aziji. Bog ve, ali bom prihodnjega tudi. V sredo 14 dni pa bo moj prvi god v Aziji.

Danes ob treh popoldne so tu zakopali nemškega zdravnika Ambrosiusa. Zbolel je za kozami in ozdravel, čez 14 dni pa dobil pljučnico in tifus in v treh dneh je umrl. To je prvi častnik, ki je tu pokopan. Bil je mlad in požrtvovalen zdravnik.

12. 2 – jutri bo leto dni, kar sem zadnjič videl mater. Koliko jih bo še?

14. 2. (1. 2)

S službo v Taškentu najbrž ne bo nič. Zadnjih 14 dni se je tu zelo hitro razširil Fleck typhus, ta morilska bolezen. Prava epidemija je to. V roku 24 ur je samo v 4. baraki obolelo 120 mož. Ker zdravil ni, je skoraj gotovo, da bodo vsi pomrli. Zdravniki si prizadevajo za čim večjo čistočo in higieno med jetniki ter dezinficirajo barake, vendar obstaja velika nevarnost, da se lager kot okužen zapusti, nas ujetnike pa prepusti smrti zaradi okužbe. Prišli smo torej tako daleč, da bo v ujetništvu treba poginiti. Kaj nas še čaka? Ali nismo že prestali dovolj v tej vojni?

Da se bolezn pri nas tako širijo, ni nič čudnega. V barakah, v katerih je prostora za 300 ljudi, je nagnetenost od 500 do 600 jetnikov. Tu se ne morejo ne umivati in ne čistiti. Ljudje so polni uši in ta golazen prenaša bolezn.

Mogoče bom utekel tej nevarnosti, ker sem še vedno pri oficirjih in ne sme nihče iz barak k nam.

Če je pa naša usoda, da tu poginemo, pa naj bo. Saj to, kar živimo, ni nobeno življenje in se za njim ni vredno jokati. Še psu se bolje godi, edino, kar nas še ohranja pri življenju in nam daje pogum, je upanje, da bomo vendarle prišli živi domov in ponovno postali ljudje.

Pošte nisem ta teden dobil nobene. No mogoče bo v kratkem kaj!

Rad bi še kaj zvedel od doma, predno imamo poginiti, če nas čaka taka usoda.

Kakor se tukaj sedaj govori in piše, bo vojna trajala še poldrugo leto. Menda je Romunija v konfliktu z nami in je postavila svoje vojaštvo na ogrsko in bolgarsko mejo. Rusija nadzira vse in pričakuje se spomladi odločilnih bojev.

15. 2. 1916

Še vedno ni nobenega sluha o službi, tako da ne računam več na njo. Prvi transport, ki pojde od tu, se vpišem zraven, naj bo potem kaj hoče.

Danes je umrl avstrijski zdravnik dr. Baumgartner, mlad mož, krepke narave, star komaj 33 let. To je v petih dneh že drugi zdravnik, ki je tu umrl. V tretji baraki je v dveh urah umrlo 70 mož. Sliši se neverjetno, vendar je res. Ko bi bog dal, da bi se rešil v Taškent, tudi če bo tam slabše, samo da ne bi bil več v taki nevarnosti.

17. 2.

Sedaj so vpoklicani tudi vsi Slovenci, češ da pojdejo v Rusijo. Tudi iz Taškenta so prišli nazaj, tako, da s službo ne bo nič. Zadovoljen pa sem, da vendar pridem v stran od tu.

Danes bi naj prišel ing. Stupnicki po delavce za fabriko. Baje pa pridejo v poštev samo Nemci in Madžari. Hočem še z njim govoriti, ali bi bilo mogoče priti v Taškent, če ne tudi dobro. Tukaj se mi je že vse priskutilo. Menaža je za svinje, voda zelo slaba in vse barake okužene od bolezni.

Upam torej, da še ta teden pridem na čisto, kaj bo z menoj.

18. 2.

Danes sem dokončno zvedel, da s službo v Taškentu ne bo nič, ker Slovani pojdejo v kratkem iz Azije v Evropo. No, si bomo vsaj ogledali evropsko Rusijo, azijske je tako že vsak naveličan.

19. 2. – Vpisal sem se k transportu v Rusijo. Pošte še nisem dobil nič od nikoder.

21. 2.

Včeraj so pričeli deliti darila, vendar jaz ne dobim nič, ker nisem v baraki. Govori se, da pridejo Slovani v Odeso, to je k Črnemu morju. To je jako zdrav in lep kraj. Tja bi šel z veseljem. Bila bi vsaj sprememba in bi čas hitreje mineval.

Čital sem v ruskih časopisih, da se zavezniki pripravljajo, da udarijo spomladi vsi hkrati z velikimi močmi naše, ker so uvideli, da drugače ne dosežejo uspeha. Pričakujejo se torej hude bitke. Mogoče bo eden ali drugi dokončno poražen, tako da bo potem vendarle prišlo do miru.

Rusi so te dni zavzeli turško trdnjavo Erzerim, zaradi česar vlada po Rusiji veliko veselje, ker je to največja turška trdnjava na tej fronti.

V petek, 25. 2., bo 11 mesecev našega ujetništva.

Od devetega v tem mesecu nisem dobil nobene pošte več. Želim si, da bi jo vendarle še dobil, preden odidem v Rusijo, ker bo tam potem zopet trajalo vsaj pol leta, preden kaj prejmem.

22. 2.

Drugi teden pojde g. Toroš v Taškent in, ker je odkomandiran za dva do tri mesece, gre z njim tudi Černič. Kdaj pojdemo mi Slovani v Rusijo, še ne vem.

Prinčič, ki deli darila v 12. baraki, mi je obljubil, da dobim kaj, če bo le mogoče.

Pošte še vedno ni.

27. 2.

Danes je leto dni, kar sem bil po napadu 26. 2. 1915, v kompaniji razglašen za mrtvega.

Še vedno živim in mogoče se kdaj vendarle vrnem nazaj.

Govori se, da je nemški cesar zbolel, zato upamo, da bo kmalu mir.

Toroš mi je danes zopet posodil 2 rublja. Sedaj mu dolgujem vsega 16 rubljev. Bog daj, da bi mu lahko kmalu vrnil.

29. 2.

Danes je zadnji dan februarja in še vedno je zelo mrzlo. Jutri, 1. marca, praznujem svoj prvi god v Aziji. Mogoče bo prihodnji kaj boljši! Poparil sem se z vrelo župo po vratu. Tako sem dobil vsaj eno »darilo« za god.

1. 3.

Danes so pobrali vse propuske, tako da ne more nihče iz lagerja v vas. To so storili zato, ker v lagerju razsaja Fleck typhus. Bliža se nam vedno »lepši« konec.

Začela se je pomlad. Solnce je že lepo gorko, kljub temu da so noči še zelo mrzle, zlasti proti jutru. Če se bo tako vreme nadaljevalo bo v dveh tednih nastopila že prava pomlad.

2. 3.

Danes so nenadoma dobili povelje slovenski oficirji, da odidejo v Taškent, od tam pa v Odeso. Od tu odidejo: Toroš, Prinčič, Ogorelc in L(Z)ehner.

Toroš mi je zopet posodil 3 rublje, tako da mu dolgujem že 18 rubljev. Naslednji teden naj bi v Odeso šli še mi.

3. 3. Pisal sem Karolini na Dunaj.

Prišlo je vprašanje na Jugoslovane, kdo hoče v Odeso. Gredo lahko samo Srbi, ker Hrvati in Slovenci baje nočejo biti »izdajalci domovine«. Jaz seveda tudi grem(?).

9. 3.

Prejel sem pismo od Marije in Lojze iz Dornberka, brez datuma.

14. 3.

Začelo je deževati. Nimamo kje spat, ker voda pronica skozi strehe barak.

15. 3. – ravno tako.

17. 3. – umrl je tudi ogrski zdravnik.

19. 3. – prišli so slovenski in hrvaški oficirji iz Taškenta.

22. 3. Prejel karto od Karoline, napisano 23. 11. 1915. Tifus se hitro širi. V ponedeljek, 20. marca, smo pokopali 32 ljudi.

29. 3.

Od avstrijskega RK sem dobil par novih čevljev, ker so moji bili že popolnoma uničeni. Imel sem jih dvakrat na bojišču in eno leto v ujetništvu. Poleg tega sem dobil avstrijske spodnje hlače in rusko srajco. Čakam transport, da bi se umaknil od tu. Spim pri oficirjih in za njih opravljam razna dela, samo da sem lahko pri njih in ne v barakah. V 11 mesecih je tu umrlo okoli 3.600 ljudi, od tega okoli 1.000 ljudi v zadnjih šestih tednih. To je strašno!

Dnevi so že od 6. ure zjutraj topli in drevje je začelo poganjati liste.

Teče že drugo leto mojega ujetništva.

G. Toroš mi je prinesel pismo iz Taškenta od Tunina _____(nečitljivo). Po njegovi želji pisal sem mu dopisnico o mojem življenju tu.

3. 4. 1916 – prejel sem karto od Karoline, napisano 4. 2. 1916 s stričevim naslovom.

4. 4. – zopet je umrl eden od zdravnikov.

5. 4. Umrl je medicinec Durschmidll Tifus! Ta dan sem ponovno dobil dopisnico od Karoline.

12. 4. Kot Offiziersdiener sem vstopil k češkim kadet. tsp. Pilzer in Kudlička. Po dr. Fränklju poslal sem pismo Tuninu.

Sredi aprila je tu že vse zeleno in v cvetju, čeprav letos pomlad zamuja 3 tedne. Temperature pa so že narasle na 30 °C. Prejel sem karto od Marije, ki jo je napisala 6. oktobra 1915. V naslednjih dneh se dobil še eno karto od Marije in eno od Alojzije.

14. 4.

Ruski časopisi pišejo, da hoče Turčija skleniti separatni mir z zavezniki.

1. 5. – umrl je nadzornik Fingerhut. V enem letu so tukaj pokopali že 5.000 ujetnikov. To pomeni dve tretjini vseh ujetnikov, ki so prispeli v ta lager. Pravi čudež je, da sem še sploh živ in kolikor toliko zdrav.

Zadnje tri tedne je vsak dan umrlo od 40 do 50 mož. Če kaj pove podatek, da naj bi v Gorici v tem času živelo 4.500 prebivalcev, je ta podatek zastrašujoč in naravnost neverjeten. Pošte nisem dobil od 16. 4., nato pa sem dobil 8. 5. pošto od Marije(13. 9. 1915) in 13. 5. pošto od Alojzije (2. 3. 1916).

Vročina je huda, temperature so čez dan od 32 do 35°C.

Menaža je zdaj dobra in predstavlja veliko razliko od prej in ljudje so zadovoljni. Tudi kruh je boljši, vsak ujetnik dobi dovolj kruha.

Jaz zopet trpim zaradi hudega revmatizma v nogah, tako da ne morem spati.

Govori se, da pojdejo vsi ujetniki iz tega lagerja v Rusijo, nato pa domov.

Pirjevcu iz Batuj sem dal pismo za domače. Zopet so tu darila iz Avstrije in sicer več kot zadnjič. Ponovno se govori, da pojdemo Jugoslovani konec meseca v Odeso.

11. 5. 1916

Danes je pri Rusih praznik. To je že drugi Binkoštni praznik v Aziji in srčno upam, da tudi zadnji.

12. 5. 1916 – iz našega lagerja je danes odšlo s transportom 1.000 jetnikov. Mogoče pojdemo v kratkem tudi mi. Od doma nimam že cel mesec nobenih novic, prav tako ne od Karoline. Jaz sem ji napisal 3 karte.

Kot darilo sem dobil črn plašč, hlače in bluzo.

Od 30. 5. do 8. 6. sem zopet ležal. Imel sem mrzlico in temperaturo 41. Sedaj sem nekoliko boljši.

Tu se dnevniški zapis konča. Konča se s pesmijo z naslovom «*Kaj pesnik peva*», z nekaj verzi v nemščini in z dvema naslovoma soborcev.

Ključne besede

I. svetovna vojna, dobrovoljci, dnevniški zapisi.

Literatura in viri

Dobrovoljci – kladivarji Jugoslavije, 1912–1918, samozaložba »Sreskih organizacij saveza ratnih dobrovoljaca Kraljevine Jugoslavije«, Ljubljana 1936.

Dnevniški zapiski neznanega vojaka s Primorske.

Povzetek

Na prelomu 19. stoletja so zavedni Slovenci izgubljali vero v možnost sožitja v nemški absolutistični Avstriji. Narodno rešitev so videli v jugoslovanski ideji, ki je zahtevala, da se Slovenci, Hrvati in Srbi osvobodijo tuje nadvlade in se združijo v lastni državi.

Da bi si priborili politično, gospodarsko in socialno svobodo in se združili v neodvisni državi Jugoslaviji, so že takoj na začetku I. svetovne vojne prepородovci in vsa ostala revolucionarna mladina ter narodnozavedni študentje, delavci, kmetje, trgovci, obrtniki, člani sokolskih organizacij pobegnili na stran antante.

Ustanovili so »Pokret jugoslovanskih vojnih dobrovoljcev«. Gibanje se je silovito razširilo in se pozneje udejanjilo v vojaških enotah na bojiščih svetovne vojne.

Sto let torej mineva, odkar so se pojavili jugoslovanski vojni dobrovoljci na bojiščih I. svetovne vojne, predvsem v Dobrudži na ozemlju Romunije. Z orožjem in s silnim junaštvom so vsemu svetu pokazali, kako odločno so se pripravljene boriti za zlom avstro-ogrške monarhije, ki je bila za Slovence domovina samo po imenu, dejansko pa črna rumena ječa vseh nenemških in nemadžarskih narodov.

Številni dnevniki in pisma, ki so jih vojaki pošiljali z bojišč v 1. svetovni vojni, so svojevrstno pričevanje o vseh grozotah te svetovne morije.